

Gasiński, Wojciech

Droga do Unii Gospodarczej i Walutowej w Europie : od planu Wenera do Europejskiego Systemu Walutowego

Zeszyty Naukowe Ostrołęckiego Towarzystwa Naukowego 22, 357-372

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

*Wojciech Gasiński**

DROGA DO UNII GOSPODARCZEJ I WALUTOWEJ W EUROPIE

OD PLANU WERNERA DO EUROPEJSKIEGO SYSTEMU WALUTOWEGO

Wstęp

Celem niniejszego artykułu jest przeanalizowanie drogi, jaką przebyły państwa europejskie do momentu utworzenia Unii Gospodarczej i Walutowej. W tekście skoncentruję się na latach 1970 – 1998, a zatem na okresie od przedstawienia planu Wernera do końca istnienia Europejskiego Systemu Walutowego. Zamierzam dokonać podsumowania najważniejszych wydarzeń, które miały miejsce w badanym okresie. Artykuł jest podzielony na dwie części. Pierwsza dotyczy założeń, sposobu realizacji oraz przyczyn niepowodzenia planu Wernera, a także reakcji krajów EWG na upadek systemu z Bretton Woods. Druga część przedstawia sposób funkcjonowania Europejskiego Systemu Walutowego oraz opis najważniejszych wydarzeń integracji walutowej w Europie w latach 1979 -1998.

* doktorant Wydziału Ekonomiczno-Socjologicznego Uniwersytetu Łódzkiego.

Plan Wernera

Podczas szczytu w Hadze zlecono grupie ekspertów kierowanych przez Pierre'a Wernera opracowanie planu zbudowania w Europie unii walutowej. W październiku 1970 roku został przedstawiony raport w sprawie wprowadzenia unii gospodarczej i walutowej w EWG, znany powszechnie jako plan Wernera. Zakładał on utworzenie unii gospodarczej i walutowej do końca 1980 roku¹. Zostały w nim określone, jakie warunki powinny spełniać państwa tworzące unię walutową. Te cechy to zupełna i nieodwołalna wymienialność walut, nieodwołalne zamrożenie parytetów kursowych oraz zupełna liberalizacja przepływu kapitału². Aby utworzyć unię walutową potrzebne jest stworzenie odpowiednich instytucji. W raporcie wymieniono dwie. Jedną z nich był system banków centralnych, a drugą ciało o nazwie „centrum decyzji w zakresie polityki gospodarczej”. System banków centralnych w założeniu miał być podobny do amerykańskiego Systemu Rezerwy Federalnej. W planie nie określono jednak, kiedy konkretnie powstanie taki organ, ani jakie będą jego szczegółowe kompetencje. Wiadomo tylko, że system banków centralnych byłby odpowiedzialny za politykę pieniężną oraz politykę kursu walutowego stosowaną wobec państw nieuczestniczących w tym ugrupowaniu integracyjnym. Natomiast organ o nazwie „centrum decyzji w zakresie polityki gospodarczej” miał bardzo szerokie kompetencje. Był uprawniony do podejmowania kluczowych decyzji makroekonomicznych, w tym także kształtowania szeroko rozumianej polityki budżetowej na terenie unii. W założeniach „centrum decyzji w zakresie polityki gospodarczej” powinno ponosić odpowiedzialność bezpośrednio przed Parlamentem Europejskim, natomiast wspólnotowy system banków centralnych miał być w pełni niezależny³. Przyznanie tak szerokich kompetencji nie było działaniem

¹ Szelağ K., *Euro. Wprowadzenie banknotów i monet do obiegu*, Biblioteka Menedżera i Bankowca, Warszawa 2001, s. 17

² Nowak – Far A., *Unia Gospodarcza i walutowa w Europie*, Beck, Warszawa 2001, s. 20

³ Szelağ K., *Integracja walutowa w Europie Zachodniej w okresie powojennym*, Materiały i Studia nr 166, Warszawa 2003, s. 14

przypadkowym. W ówczesnej Europie mobilność czynników produkcji była niewielka. W planie Wernera założono, że transfery finansowe mogą pełnić rolę substytutu wobec małej mobilności czynników produkcji. Powstanie organu, który miał znaczący wpływ na politykę fiskalną miało zapobiec poważniejszym zakłóceniom równowagi gospodarczej, i to zarówno tym o charakterze regionalnym, jak i tym o charakterze strukturalnym. Plan kładł szczególny nacisk na kwestię ograniczenia wahań wzajemnych kursów walut Państw Członkowskich. Co ciekawe w zdecydowanie mniejszym stopniu zwracał uwagę na znaczenie niskiej inflacji i konwergencji gospodarczej. Trzeba jednak zauważyć, że w roku 1970 kwestia walki z wysoką inflacją nie była zbyt istotna, a powstanie organu, który miał duży wpływ na prowadzenie polityki fiskalnej powodowało uniknięcie prowadzenia zróżnicowanych polityk gospodarczych⁴.

Krótkookresowym skutkiem planu Wernera było przyjęcie przez Radę szeregu aktów prawnych, które miały na celu jego realizację, a które przy okazji wzmocniły współpracę gospodarczą pomiędzy państwami członkowskimi EWG. E. Apel zwraca uwagę na trzy inne akty Rady. Pierwszym z nich była decyzja o wzmocnieniu koordynacji krótkookresowych polityk gospodarczych państw członkowskich. Drugim aktem była decyzja o wzmocnieniu współdziałania pomiędzy bankami centralnymi państw członkowskich. Trzecim była decyzja na mocy, której stworzono mechanizm średniookresowej pomocy finansowej⁵.

Plan Wernera postulował powstanie wspólnej instytucji finansowej. Do jej kompetencji powinno należeć koordynacja nadziania narodowych władz monetarnych oraz administrowanie wspólnym systemem kredytowym. Aby zrealizować te zamierzenia w 1973 roku powstał Europejski Fundusz Współpracy Walutowej (EFWW). W założeniu autorów fundusz ten miał się przyczynić do utworzenia systemu banków centralnych państw Wspólnoty. W rzeczywistości nie udało się wprowadzić tych założeń w życie, a jego działania sprowadziły się w prak-

⁴ Nowak – Far A., *Unia Gospodarcza i walutowa w Europie*, Beck, Warszawa 2001, s. 21

⁵ Apel E., *European monetary integration 1958-2002*, s. 34-35 op. cit. Nowak – Far A., *Unia Gospodarcza i walutowa w Europie*, Beck, Warszawa 2001, s. 23-24

tyce do księgowego rozliczania należności i zobowiązań, które w dalszym ciągu miały charakter bilateralny⁶.

Najważniejsza decyzja w kontekście realizacji planu Wernera została podjęta przez Radę Ministrów 22 marca 1971 roku, która w istocie przewidywała przyjęcie tego planu. Podjęte decyzje dotyczyły: wzmocnienia krótkoterminowej i średnioterminowej polityki gospodarczej, harmonizacji podatków, przyspieszenia liberalizacji obrotów kapitałowych, stopniowego rozwiązywania problemów strukturalnych i regionalnych, koordynacji polityki pieniężnej i kredytowej, a także stopniowego wykształcenia jednolitego stanowiska Wspólnoty w międzynarodowym systemie walutowym. Cele te osiągnięto tylko częściowo np. od 1 kwietnia 1973 roku wszystkie kraje członkowskie EWG zaczęły stosować system podatku od wartości dodanej, ale nie usunięto występujących między krajami członkowskimi różnic w zakresie podstawy wymiaru tego podatku i wysokości stawek⁷.

Główną przyczyną niepowodzenia planu Wernera była gwałtowna zmiana zewnętrznych uwarunkowań ekonomicznych spowodowanych upadkiem systemu z Bretton Woods (na którym plan częściowo się opierał), gwałtowną podwyżką światowych cen surowców energetycznych (tzw. szokami paliwowymi), a w konsekwencji wzrostem inflacji i pojawieniem się znaczących trudności płatniczych w skali globalnej⁸. Plan nie miał odpowiednich podstaw prawnych np. traktatowych. Ponadto brak było wystarczającej woli politycznej do jego przeprowadzenia⁹.

Znaczenie planu Wernera można rozpatrywać w dwóch aspektach. Po pierwsze stanowił on pewien kompromis pomiędzy stanowiskiem monetarystów i ekonomistów. Podkreślił, że pewien ograniczony stopień spójności gospodarczej jest konieczny do osiągnięcia jeszcze przed

⁶ Bilski J., *Międzynarodowy system walutowy*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2006, s. 158

⁷ Zabielski K., *Finanse międzynarodowe*, WN PWN Warszawa 2005, s. 125

⁸ Nowak – Far A., *Unia Gospodarcza i walutowa w Europie*, Beck, Warszawa 2001, s. 24

⁹ Szelaż K., *Euro. Wprowadzenie banknotów i monet do obiegu*, Biblioteka Menedżera i Bankowca, Warszawa 2001, s. 17

wprowadzeniem unii walutowej. Natomiast samo utworzenie unii stało się silnym impulsem do pogłębienia integracji walutowej¹⁰.

W odpowiedzi na głęboki kryzys systemu z Bretton Woods podpisano porozumienie waszyngtońskie oraz porozumienie bazylejskie. Porozumienie waszyngtońskie, zostało podjęte przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy w grudniu 1971 roku. Polegało ono na rozszerzeniu przedziału wahań kursów walutowych wobec kursu parytetowego z +/- 1% na +/- 2,25%. Kraje Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej podjęły decyzję o wzajemnym utrzymywaniu kursów swoich walut w stosunku do innych walut wspólnotowych w maksymalnym przedziale wahań wynoszącym +/- 1,125% wokół kursu parytetowego (porozumienie bazylejskie z kwietnia 1972 roku). W ten sposób powstał „wąz w tunelu” tzn. wąz walutowy EWG (2,25%) w tunelu walutowym MFW (4,5%). Oficjalnie system ten był nazywany Mechanizmem Kursowym – ERM. Po dewaluacji dolara (w lutym 1973 r.) państwa członkowskie EWG podjęły decyzję o likwidacji „tunelu walutowego” i upłynnieniu kursów swoich walut wobec dolara. „Wąz walutowy” jednak w dalszym ciągu istniał¹¹.

Mechanizm „węza w tunelu” nie zakończył się sukcesem. Już w czerwcu 1972 wystąpiła z niego Wielka Brytania. Od marca 1973 kursy walut mogły swobodnie fluktuować wobec dolara amerykańskiego, a zatem tunel walutowy przestał istnieć. Problemy nie ominęły państw europejskich. Do końca 1978 roku miało miejsce aż 17 korekt kursowych. A liczba ta jest i tak zaniżona, gdyż nie uwzględnia zmian, jakie zachodziły w składzie walut na skutek ciągłego opuszczania a następnie ponownego przystępowania do systemu. Kluczowym zdarzeniem dla mechanizmu „węza” było ostateczne wystąpienie Francji z systemu w 1976 roku. Pod koniec swojego istnienia system ten przypominał blok marki niemieckiej, który poza RFN zrzeszał stosunkowo niewielkie gospodarki (Belgia, Holandia, Luksemburg, Dania)¹².

¹⁰ Nowak – Far A., *Unia Gospodarcza i walutowa w Europie*, Beck, Warszawa 2001, s. 22-23

¹¹ Tsoukalis L., *The politics and economics of European monetary integration*, s. 119-131 cytat z *Materiały i studia* 166 s. 14-15

¹² Kowalewski P., *Euro a międzynarodowy system walutowy*, Twigger, Warszawa 200, s. 129

Warto zwrócić uwagę, że od lat pięćdziesiątych państwa europejskie stosowały różne jednostki rozliczeniowe. Pierwszą jednostką rozliczeniową utworzoną jeszcze w czasach Europejskiej Unii Płatniczej była „jednostka rozliczeniowa” (units of account -UA). Od roku 1973 stosowano jednostkę o nazwie EMUA (European Monetary Unit of Account)¹³, zdefiniowaną jako 0,88867088 grama czystego złota. Nie była ona długo wykorzystywana w praktyce, gdyż większość państw zrezygnowała z powiązania pieniądza ze złotem. 24 kwietnia 1975 roku powstała Europejska Jednostka Rozrachunkowa (European Unit of Account – EUA). Została ona zdefiniowana dla potrzeb rozliczeń wynikających z wykonania traktatu z Lome zawartego pomiędzy Wspólnotą, a stowarzyszonymi krajami Afryki oraz obszaru Karaibów i Pacyfiku¹⁴. Jednostkę tę stosowana także do rozliczeń budżetu EWG.

Wnioski z funkcjonowania węża w tunelu są następujące. Po pierwsze, jeśli dwa kraje starają się utrzymać stały kurs walutowy, to muszą prowadzić podobną politykę gospodarczą. Gdy jeden kraj (Niemcy) prowadzi restrykcyjną politykę monetarną, a inne (Francja, Włochy) prowadzą politykę ekspansywną to stały kurs walutowy pomiędzy tymi krajami nie może być zachowany¹⁵.

Europejski System Walutowy

Plan Wernera mimo kilku ważnych osiągnięć zakończył się niepowodzeniem. Nie udało się zrealizować zaplanowanego celu i do roku 1980 utworzyć Unii Gospodarczej i Walutowej. Gospodarki krajów europejskich miały znaczne problemy z wysoką inflacją, rosnącym bezrobociem, dużym deficytem bilansu płatniczego, a także znaczną niesta-

¹³ Szelağ K., *Integracja walutowa w Europie Zachodniej w okresie powojennym*, Materiały i Studia nr 166, Warszawa 2003, s. 19

¹⁴ Nowak – Far A., *Unia Gospodarcza i walutowa w Europie*, Beck, Warszawa 2001, s. 42

¹⁵ Zasoby witryny internetowej Wikipedia.pl

bilnością walutową. Ponadto kurs marki niemieckiej był bardzo mocny wobec pozostałych krajów EWG¹⁶.

W październiku 1977 roku Roy Jenkins przewodniczący Komisji EWG na konferencji we Florencji ponownie zaproponował utworzenie unii walutowej, która miała zapewnić przedsiębiorcom z krajów członkowskich EWG większą stabilność w działalności gospodarczej oraz przyczynić się do przezwyciężenia stagnacji gospodarczej. Propozycje R. Jenkinsa nie znalazły początkowo zrozumienia w kołach bankowych i finansowych EWG. Dopiero w 1978 roku zaczęto interesować się tym problemem, ale zamiast tworzenia unii walutowej na konferencji na szczycie w Kopenhadze (7-8 kwietnia 1978 roku) rozpatrzono możliwości większej stabilizacji walutowej w EWG. Na konferencji w Bremie (6-7 lipca 1978 roku), w której uczestniczyli tylko przedstawiciele Francji i RFN, stwierdzono, że utworzenie w EWG strefy stabilizacji walutowej byłoby pożądanym celem, który w przyszłości doprowadziłby do ścisłej współpracy walutowej w Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej. Ustalenia konferencji w Bremie dały podstawę do opracowania przez ówczesnego prezydenta Francji Valéry'ego Giscarda d'Estaing i kanclerza RFN Helmuta Schmidta koncepcji Europejskiego Systemu Walutowego (European Monetary System - EMS)¹⁷.

Podstawowym motywem utworzenia ESW było osiągnięcie większej stabilności walutowej w ramach EWG i odporności na zewnętrzne kryzysy gospodarcze i walutowe (zwłaszcza kryzysy dolara). Stabilność walutowa miała się z kolei przyczynić do osiągnięcia innych celów gospodarczych, takich jak np. trwałe wzrost gospodarczy, stopniowe osiąganie pełnego zatrudnienia, zmniejszenie dysproporcji w rozwoju regionalnym, wyrównywanie poziomu życia w państwach członkowskich, zbliżanie poziomów rozwoju gospodarczego w państwach członkowskich.¹⁸

Uchwała o utworzeniu EMS została przyjęta przez Radę 5 grudnia 1978 roku. Stało się to możliwe po przyjęciu „kompromisu belgij-

¹⁶ Szelaż K., *Integracja walutowa w Europie Zachodniej w okresie powojennym*, Materiały i Studia nr 166, Warszawa 2003, s. 18

¹⁷ Zabielski K., *Finanse międzynarodowe*, WN PWN Warszawa 2005, s. 132

¹⁸ Oreziak L., *Integracja walutowa w ramach EWG, Integracja walutowa w ramach Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej*, SGH, Warszawa 1991, s. 62

skiego”, który określał funkcje nowej jednostki rozrachunkowej ECU, a także wyznaczał obowiązkowy moment podjęcia interwencji na rynku walutowym. Zakładano, że nowy system rozpocznie działalność od 1 stycznia 1979 roku. Banki centralne niektórych państw EWG zwlekały z podpisaniem „uchwały brukselskiej”, co opóźniło działanie systemu, który zaczął funkcjonować dopiero od 13 marca 1979 roku. Przyczyną niechęci były przede wszystkim kontrowersje dotyczące wpływu ECU na Wspólną Politykę Rolną. Słusznie bowiem spodziewano się, że zmiany kursu walut krajowych wobec ECU mogły mieć niepożądane skutki redystrybucyjne w sektorze rolnym EWG¹⁹. Konrad Szeląg zwraca uwagę, że przyczyną opóźnienia mogło być stanowisko Francji, która uzależniała swój udział w ESW od zniesienia walutowych opłat kompensacyjnych²⁰. A. Komar dodatkowo zwraca uwagę, że przyczynami opóźnienia w funkcjonowaniu EMS były takie zjawiska jak: pojawienie się pozytywnych skutków antyinflacyjnej i stabilizacyjnej polityki w najbardziej uprzemysłowionych krajach Europy, stabilizacja kursów walut wobec dolara amerykańskiego, osiągnięcie przez Francję i Włochy korzystnych wyników bilansu płatniczego oraz znaczny wzrost gospodarczy w RFN²¹.

Najważniejszymi elementami Europejskiego Systemu Walutowego były: Europejska jednostka pieniężna (ECU²²), Mechanizm kursowy (ERM) oraz Mechanizm interwencyjno – kredytowy.

Europejska jednostka pieniężna, nie była samodzielna walutą, lecz koszykiem walutowym, w skład którego wchodziły waluty narodowe państw członkowskich EWG. Koszyk ECU został zbudowany na bazie trzech wzajemnie powiązanych elementów: ilości poszczególnych walut, wag poszczególnych walut, wartości ECU. Koszyk początkowo tworzyło 9 walut, a ostatecznie 12. W momencie powstania EMS w skład koszyka

¹⁹ Nowak – Far A., *Unia Gospodarcza i Walutowa w Europie*, Beck, Warszawa 2001, s. 38 i 40

²⁰ Szeląg K., *Integracja walutowa w Europie Zachodniej w okresie powojennym*, Materiały i Studia nr 166, Warszawa 2003, s. 18

²¹ Komar A., *Europejska unia walutowa*, PWE, Warszawa 1993, s. 26

²² Nazwa ECU wywodzi się z Francji i sięga czasów Ludwika IX, który przed 700 laty nakazał wybić pierwszą złotą monetę francuską. Na rewersie monety znajdował się herb lilii, od którego powstała nazwa ECU, czyli „złota tarcza”. (A. Komar s. 37)

ECU weszły waluty wszystkich państw EWG. Następnie, po przystąpieniu Grecji w 1981 roku oraz Hiszpanii i Portugalii (w 1986) w skład koszyka ECU zostały włączone ich waluty – drachma grecka (we wrześniu 1984 roku) oraz peseta hiszpańska oraz escudo portugalskie (we wrześniu 1989 roku). Na mocy traktatu z Maastricht, z dniem 1 stycznia 1994 skład koszyka euro został zamrożony, w związku z czym po przystąpieniu Austrii, Finlandii i Szwecji w 1995 roku ich waluty nie zostały do niego włączone²³. Udziały poszczególnych walut w koszyku ECU były komponowane na podstawie kryteriów: udziału kraju członkowskiego w globalnym PKB Wspólnoty; udziału kraju w obrotach handlowych wewnątrz Wspólnoty, udziału kraju w handlu z krajami OECD, udziału kraju w zasobach systemu krótkoterminowej pomocy walutowej²⁴. Strukturę i skład koszyka ECU na przestrzeni lat pokazuje tablica:

Tablica 1 Skład i struktura koszyka ECU

Waluta	Ilość waluty w koszyku	Waga waluty	
		21.09.1989	8.03.1996
marka niemiecka (DEM)	0,624200	30,09	32,97
frank francuski (FRF)	1,332000	19,00	20,53
funt brytyjski (GBP)	0,087840	13,00	10,49
lir włoski (ITL)	151,800000	10,16	7,59
gulden holenderski (NLG)	0,219800	9,40	10,37
(BEF/LUF)*	3,431000	7,89	8,81
peseta hiszpańska (ESP)	6,885000	5,31	4,32
korona duńska (DKK)	0,197600	2,45	2,70
funt irlandzki (IEP)	0,008552	1,10	1,05
eskudo portugalskie (PTE)	1,393000	0,80	0,71
drachma grecka (GRD)	1,440000	0,80	0,47

Źródło: Unia Europejska. Podręcznik akademicki, WN PWN, Warszawa 1998, s. 220.

* frank belgijski i luksemburski

²³ Szeląg K., *Integracja walutowa w Europie Zachodniej w okresie powojennym*, Materiały i Studia nr 166, Warszawa 2003, s. 19

²⁴ Bilski J., *Międzynarodowy system walutowy*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2006, s. 169

ECU funkcjonowało w dwóch obszarach: oficjalnym i prywatnym. W obszarze oficjalnym ECU pełniło funkcje pieniądza – było środkiem płatniczym, środkiem udzielania pożyczek i przyjmowania wkładów. Oficjalny obieg ECU występował przede wszystkim pomiędzy instytucjami Wspólnoty, pomiędzy instytucjami Wspólnoty a bankami emisyjnymi oraz pomiędzy instytucjami Wspólnoty a rządami krajów członkowskich. Obieg ECU obejmował również różnego rodzaju transakcje prywatne. Transakcje te miały „charakter żyrowy”, gdyż nie było ani banknotów, ani monet ECU. Banki handlowe mogły otwierać konta w europejskiej jednostce rozrachunkowej. Przekonanie o stabilności tej jednostki walutowej w kontekście istotnych wahań kursów dolara i złota, przyczyniło się do częstszego stosowania ECU w obrocie prywatnym²⁵.

Drugim elementem Europejskiego Systemu Walutowego był mechanizm kursowy ERM. Każda waluta wchodząca w skład ESW miała określony kurs centralny wobec ECU, jak też kurs wobec każdej z walut wchodzącej w skład systemu. Te ostatnie ustalane były w wyniku skrzyżowania kursów centralnych poszczególnych walut wobec ECU, w wyniku czego tworzyła się sieć dwustronnych kursów centralnych. Kursy walutowe były stałe i mogły się zmieniać tylko w określonym przedziale wahań. Standardowo przedział ten wynosił +/- 2.25%. Dla waluty włoskiej, hiszpańskiej, portugalskiej i brytyjskiej zastosowano szerszy przedział +/- 6%. Kursy w ramach systemu były dostosowywalne, czyli mogły być okresowo zmieniane. Operacja taka wymagała zgody wszystkich państw członkowskich²⁶.

Ostatnim trzecim elementem ESW był mechanizm interwencyjno-kredytowy. Kiedy kurs waluty osiągał maksymalną rozpiętość marż, obowiązkowe było podjęcie interwencji tak, aby kurs został utrzymany w odpowiednim przedziale. Oprócz interwencji obowiązkowych istniały jeszcze nieobowiązkowe „interwencje intermarginalne”. Mogły one zostać podjęte, kiedy wskaźnik odchyień przekraczał 75% maksymalnej marży odchyień. Wskaźnik ten stanowił swoisty mechanizm wczesnego ostrzegania, który informował, kiedy pojawia się zagrożenie dla

²⁵ Komar A. *Europejska unia walutowa*, PWE, Warszawa 1993, s. 50

²⁶ Szelaż K., *Integracja walutowa w Europie Zachodniej w okresie powojennym*, Materiały i Studia nr 166, Warszawa 2003, s. 20

systemu. Dzięki temu władze Wspólnoty i banki centralne miały czas na podjęcie kroków stabilizujących kurs waluty²⁷.

W przypadku zbliżania się danej waluty do prognozy wahań przewidziane zostały cztery formy interwencji, które nie miały charakteru obligatoryjnego. Były to: zróżnicowanie formy interwencji na rynku dewizowym; wewnętrzne interwencje walutowe; zmiana kursów walut w stosunku do kursu podstawowego ECU, gdy nie można utrzymać istniejącego kursu oraz podjęcie interwencji z zakresu polityki gospodarczej polegających na kształtowaniu popytu na dobra konsumpcyjne i inwestycyjne²⁸.

W przypadku zaistnienia problemów państwa członkowskie Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej utworzyły trzy instrumenty pomocy: VSTFF – natychmiastowe ułatwienie finansowania interwencji przeznaczone na finansowanie inwestycji dokonywanych przez banki centralne na rynkach walutowych, STMS – krótkoterminowe wsparcie monetarne związane z przeciwdziałaniem chwilowym trudnościom z bilansem płatniczym oraz MTFA – średniookresowa asysta finansowa uruchamiana, kiedy trudności z bilansem płatniczym występują w dłuższym okresie. Banki centralne zarządzały środkami w ramach VSTFF i STMS, natomiast MTFA była zarządzana przez konsulat ministrów działający u boku EWG. W kontekście Europejskiego Systemu Walutowego największą rolę odgrywało natychmiastowe ułatwienie finansowania interwencji. Była to wzajemna linia kredytowa funkcjonująca między bankami centralnymi, Linia ta była automatyczna i nieograniczona. Termin spłaty udzielonego kredytu mijał po upływie 45 dni. Po tym czasie kredyt mógł zostać przedłużony o następne trzy miesiące, jednak jego wielkość nie mogła przekroczyć kwoty członkowskiej, jaki dany kraj wnosi do STMS. Dopiero w 1987 roku na mocy porozumienia w Nyborg, rozszerzono pierwotny termin spłaty do 75 dni, zaś wielkość kredytu odnawialnego została potrojona²⁹.

²⁷ Bilski J., *Międzynarodowy system walutowy*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2006, s. 168

²⁸ Komar A., *Europejska unia walutowa*, PWE, Warszawa 1993, s. 34-35

²⁹ Kowalewski P., *Euro a międzynarodowy system walutowy*, Twigger, Warszawa 2001, s. 137-138

Europejski System Walutowy funkcjonował przez okres 19 lat (1979 -1998) i jego historia zazwyczaj jest dzielona w literaturze na cztery etapy. Etap pierwszy obejmuje lata 1979 – 1983. W tamtych latach państwa europejskie nie prowadziły skoordynowanej polityki gospodarczej³⁰. W omawianym okresie aż siedmiokrotnie dokonywano korekt w siatce parytetowej. Warto zauważyć, że za znaczący sukces można uznać niedopuszczenie do rozpadu systemu ERM. Ponadto korekty kursowe były dokonywane w odpowiednim momencie. Problemy z utrzymaniem stabilizacji kursowej rodziły się w Europie wtedy, kiedy kurs dolara ulegał deprecjacji. Trzy najważniejsze korekty w siatce parytetowej obejmujące relacje pomiędzy frankiem francuskim a marką niemiecką miały miejsce pomiędzy październikiem 1981, a marcem 1983. W 1983 r. rozważano ośmioprocentową dewaluację franka. Tak duża korekta kursowa mogłaby zagrozić dalszemu istnieniu ERM. Doskonale zagrożenie to zrozumieli Niemcy, którzy zdecydowali się przerzucić większy ciężar korekty na swój kraj. Przy rewaluacji kursu marki o 5,5%, dewaluacja franka rządu 2,5% nabierała charakteru bardziej korekcyjnego. Ten sukces bardzo wzmocnił francuskiego ministra finansów J. Delorsa, dzięki czemu łatwiej mu było przeforsować mało popularne reformy gospodarcze³¹.

Początek drugiego etapu historii ERM zbiegł się ze znaczącym spadkiem poparcia politycznego dla integracji europejskiej. Niesprzyjający klimat polityczny był niwelowany coraz lepszymi wynikami gospodarczymi, które równocześnie ułatwiały dochodzenie do konwergencji gospodarek państw członkowskich. Dynamika procesu integracji spowalniana była przez Włochy, których wskaźniki gospodarcze różniły się na niekorzyść od pozostałych państw zachodnioeuropejskich. W 1985 roku ukazała się Biała Księga, która oznaczała nowy etap w dziejach EWG. Jej pojawienie przyspieszało działania integracyjne wewnątrz Wspólnoty. W dokumencie tym postulowano m.in. zapewnienie swobody przepływu kapitału do 1992 roku. Ostatnia korekta kursowa w dru-

³⁰ Szelaż K., *Integracja walutowa w Europie Zachodniej w okresie powojennym*; Materiały i Studia nr 166, Warszawa 2003, s. 20.

³¹ Kowalewski P., *Euro a międzynarodowy system walutowy*, Twigger, Warszawa 2001, s. 139-148

gim etapie ERM miała miejsce w styczniu 1978 roku. Jej przyczyną był gwałtowny spadek dolara wobec głównych walut światowych³².

Ważnym impulsem dla Unii Gospodarczej i walutowej było podpisanie w lutym 1986 Jednolitego Aktu Europejskiego. Wszedł on w życie z dniem 1 lipca 1987. Głównym jego celem było stworzenie rynku europejskiego, na którym zaistniałby swobodny przepływ osób, towarów, usług i kapitału. W dokumencie tym ponownie potwierdzono konieczność nadanie kompetencji monetarnych organom wspólnoty w celu utworzenia Unii Gospodarczej i Walutowej³³.

Kolejnym etapem historii ESW jest okres 1987-93. W tym czasie odnotowano okres najdłuższej stabilizacji kursowej. Państwa Wspólnoty osiągały bardzo dobre wyniki gospodarcze, poparcie polityczne dla unii walutowej również utrzymywało się na wysokim poziomie. Milowy krok w kierunku unii walutowej został wykonany na posiedzeniu Rady Ministrów w Hanowerze 24 czerwca 1988 roku, gdzie powołano komisję pod przewodnictwem Jacquesa Delorsa. 8 października 1990 roku z inspiracji kanclerza skarbu Johna Majora Wielka Brytania przyłączyła funta do ERM, co umacniało przekonanie, że stabilność ESW w przyszłości wzrośnie jeszcze bardziej. Nie dostrzegano jednak poważnych zagrożeń w postaci: niedostatecznego stopnia konwergencji gospodarek państw członkowskich, braku zbieżności w cyklach koniunkturalnych, a także odejścia od ograniczeń dewizowych. Czynniki te doprowadziły do największego kryzysu w historii ERM³⁴.

W grudniu 1991 roku głowy państw Unii Europejskiej podpisały historyczny traktat w holenderskim mieście Maastricht. Traktat ten wyszedł znacznie poza sprawy czysto związane z polityką pieniężną. Niemniej jest to najlepiej znany dokument stanowiący poważny krok na drodze do unii walutowej w Europie. Zawarta w traktacie strategia przejścia do pełnej unii walutowej była oparta na dwóch zasadach. Po pierwsze droga do unii była widziana jako stopniowy, trwający wiele

³² tamże, s. 149-156

³³ Scheller H. K., *EBC Historia, rola i funkcje*, EBC 2006, s. 20

³⁴ Kowalewski P., *Euro a międzynarodowy system walutowy*, Twigger, Warszawa 2001, s. 156-166

lat proces. Po drugie warunkiem wejścia do niej było spełnienie, w sposób zadawalający kryteriów konwergencji³⁵.

Rezultatem kryzysu Europejskiego Systemu Walutowego w latach 1992-93 było zawieszenie udziału lira włoskiego i funta brytyjskiego w ESW (we wrześniu 1992 r.), a następnie kolejne dewaluacje słabszych walut, tj. lira włoskiego, pesety hiszpańskiej, eskudo portugalskiego i funta irlandzkiego (dokonywane od września 1992 r. do maja 1993 r.).³⁶

Ostatni czwarty etap historii Europejskiego Systemu Walutowego to lata 1993-98. W sierpniu 1993 roku zdecydowano się na rozszerzenie korytarza dozwolonych wahań z 2,25% do 15%. Dzięki temu posunięciu kraje członkowskie ERM miały większą swobodę w prowadzeniu polityki monetarnej, a zatem miały więcej narzędzi służącym przeciwdziałaniu spowolnieniu gospodarczemu w ich gospodarkach narodowych. 14 października 1996 do ERM dołączyła marka fińska, 24 listopada 1996 do systemu powrócił lir włoski³⁷.

Zakończenie

Plan Wernera zakładał utworzenie unii gospodarczej i walutowej do końca 1980 roku. Państwa członkowskie powinny do tego momentu wprowadzić zupełną i nieodwołalną wymienialność walut, zlikwidować wahania kursowe, nieodwołalnie zamrozić parytety kursowe oraz zupełnie zliberalizować przepływy kapitału. Ponadto założono powstanie ponadnarodowych organów, które byłyby odpowiedzialne zarówno za politykę fiskalną, jak i monetarną Wspólnoty. Niepowodzenie tego planu było spowodowane upadkiem systemu z Bretton Woods. Kolejnym ważnym krokiem na drodze do pełnej integracji walutowej stało się utworzenie Europejskiego Systemu Walutowego. Funkcjonował on przez okres 19 lat (1979 -1998), a jego najważniejszymi elementami

³⁵ de Grauwe P., *Unia walutowa*, PWE, Warszawa 2003, s. 141-142

³⁶ Szelağ K., *Integracja walutowa w Europie Zachodniej w okresie powojennym*, Materiały i Studia nr 166, Warszawa 2003, s. 22

³⁷ Kowalewski P., *Euro a międzynarodowy system walutowy*, Twigger, Warszawa 2001, s. 167-172

mi były: europejska jednostka pieniężna (ECU), mechanizm kursowy (ERM) oraz mechanizm interwencyjno – kredytowy. W 1991 roku został podpisany traktat z Maastricht, który zawierał strategię przejścia do pełnej unii walutowej. Tym razem założenia te udało się skutecznie zrealizować.

BIBLIOGRAFIA

1. Apel E., *European monetary integration 1958-2002*, s. 34-35 op. cit. Nowak – Far A., *Unia Gospodarcza i walutowa w Europie*, Beck, Warszawa 2001
2. Bilski J., *Międzynarodowy system walutowy*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2006
3. Ciamanga L., Latoszek E., Michałowska-Gorywoda K., Oreziak L., Teichmann E., *Unia Europejska. Podręcznik akademicki*, WN PWN Warszawa 1998
4. De Grauwe P., *Unia walutowa*, PWE, Warszawa 2003
5. Gross D., Thygesen N., *European Monetary Integration. From the European Monetary System to European Monetary Union* op. cit. Nowak – Far A., *Unia Gospodarcza i walutowa w Europie*, Beck, Warszawa 2001
6. Komar A., *Europejska unia walutowa*, PWE, Warszawa 1993
7. Kowalewski P., *Euro a międzynarodowy system walutowy*, Twigger, Warszawa 2001
8. Nowak – Far A., *Unia Gospodarcza i walutowa w Europie*, Beck, Warszawa 2001
9. Oreziak L., *Integracja walutowa w ramach EWG, Integracja walutowa w ramach Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej*, SGH, Warszawa 1991.
10. Tsoukalis L., *The politics and economics of European monetary integration*, op. cit. Materiały i studia 166 s. 14-15
11. Scheller H. K., *EBC Historia, rola i funkcje*, EBC 2006
12. Szelaż K., *Integracja walutowa w Europie Zachodniej w okresie powojennym*, Materiały i Studia nr 166, Warszawa 2003
13. Szelaż K., *Euro. Wprowadzenie banknotów i monet do obiegu*, Biblioteka Menedżera i Bankowca, Warszawa 2001
14. Zabielski K., *Finanse międzynarodowe*, WN PWN Warszawa 2005
15. Zasoby witryny internetowej Wikipedia.pl

SUMMARY

The goal of this article analysis the process of creating Economic and Monetary Union by European countries. The author of the text focused on the years: 1970-1998, that means the period of time from presenting Werner plan to the ending of existing EMS. In the article there is the summary of the most important events, witch took places in this period of time. It can be pointed out two parts. The first one is connected with the way of realization, reasons of the Werner plan failure and also the response. The countries of the European Economic Community to breaking Bretton Woods system. The second part presents the way of functioning EMS as well as description of the main events of monetary integration in Europe from 1970 to 1998.